

Голові Разової спеціалізованої

вченої ради

ДФ 9887

Херсонського державного університету

доктору філологічних наук, професору

Белеховій Ларисі Іванівні

ВІДГУК

офіційного опонента, завідувача кафедри англійської філології і філософії

мови Київського національного лінгвістичного університету, доктора

філологічних наук, професора, Ізотової Наталі Павлівни

на дисертаційну роботу на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 035 – Філологія (галузь знань 03 – Гуманітарні науки)

на тему: «Австралійські художні етнонаративи для дітей:

лінгвокультурний аспект»

Ставенко Олени Вікторівни

1. Актуальність теми.

Рецензована дисертація *«Австралійські художні етнонаративи для дітей: лінгвокультурний аспект»*, виконана у річищі традиційних і новітніх поетико-наратологічних (Л.І. Белехова, Я.В. Бистров, Н.П. Ізотова, А.О. Цапів, J. Alber, G. Genette, A. Gibbons, M.-L. Ryan) і лінгвокультурологічних (А. Загнітко, В. Кононенко, О. Левченко, Л.І. Мацько, Г.І. Приходько) студій, присвячена дослідженню багатоаспектної взаємодії культурних і мовних кодів у художніх наративах для дітей з опертям на унікальний контекст австралійської культури.

Обрана тема не лише демонструє сплеск наукового інтересу до художньо-літературної спадщини Австралії, але й акцентує значущість

використання художніх наративів у формуванні лінгвокультурної й національної ідентичності молодого читача.

Актуальність проведеного О.В. Ставенко дослідження визначається загальною зосередженістю новітніх філологічних студій на вивченні текстотвірних і смислотвірних аспектів різножанрових і різнофункціональних наративів, зокрема з урахуванням їх етноспецифіки. Глибокий інтерес до розуміння та інтерпретації оповідних текстів пояснюється насамперед їх здатністю фіксувати й передавати людських досвід, переломлений крізь призму особистого і соціокультурного контекстів.

Серед великого розмаїття наративів особливе місце посідають художні, що постають як спосіб динамічного вибудовування «світу історії», ретельно продуманої автором і об'єктивованої в текстових структурах, здатних максимально ефективно спрямувати думку адресата на реконструкцію глобальної ментальної репрезентації цього світу (Н.П. Ізотова, А. Gibbons).

У центрі уваги наукової розвідки О.В. Ставенко знаходяться австралійські художні наративи для дітей, зокрема казки та короткі оповідання, які позначені яскраво вираженою етнокультурною специфікою, що знаходить свої чисельні вияви як в текстотвірній, так і в смислотвірній площинах оповіді. З оперттям на роботу А.О. Цапів, етнонаративи для дітей визначено як «історії про події з життя антропних та/або антропоморфних персонажів у межах певного художнього часу та простору» (с. 81).

Реконструювання етнокультурних смислів, закладених у досліджуваних етнонаративах, здійснено в роботі шляхом інтерпретації сукупності етнокультурно маркованих мовних, мовленнєвих, сюжетно-композиційних і оповідних засобів репрезентації оповідача, фокалізатора, персонажа та оповідного часопростору як носіїв етнокультурних смислів у цих творах.

З'ясування поетико-наратологічних і лінгвокультурологічних особливостей конструювання австралійських художніх наративів для дітей видається особливо значущим для розуміння ролі лінгвальних і екстралінгвальних чинників побудови художніх етнонаративів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Проблематика дисертації відповідає напрямку наукових досліджень, що виконуються на кафедрі англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету відповідно до комплексної наукової теми «Лінгвокогнітивні й комунікативно-прагматичні аспекти дослідження тексту» (Державний реєстраційний номер 0117U006792). Тема дисертації затверджена (протокол № 7 від 26.12.2017 р.) та уточнена (протокол № 7 від 21.12.2020 р.) на засіданні Вченої ради Херсонського державного університету.

3. Наукова новизна отриманих результатів. Не викликає жодних сумнівів наукова новизна представленої дисертаційної праці з огляду на те, що в ній *вперше* австралійські художні етнонаративи для дітей досліджено з позицій наратологічно-культурологічного підходу, який інтегрує в собі науково-методологічний інструментарій лінгвонаратології та лінгвокультурології. *Новизною* відзначається розроблена з опертям на теорію еволюції дитячої літератури М. Ніколаєвої (Nikolajeva, 1996/2016) модель історичного розвитку художніх текстів для дітей Австралії, яка надала можливість простежити спільне й відмінне в послідовності етапів розвитку таких оповідей в австралійській та інших культурах. *Новим* є запропонована у світлі етнонаративної своєрідності таксономія австралійських художніх етнонаративів для дітей, що охоплює цілу низку критеріїв: 1) зміст і послідовність наративних епізодів як одиниць етнооповіді; 2) тип оповідача; 3) вид фокалізації; 4) ідіосинкратичність персонажа; 5) часопросторові координати; 5) функційні аспекти етнонаративів для дітей. *Новою* і оригінальною є розроблена в роботі типологія образів етноперсонажів, яка враховує специфіку етнокультурних смислів, задових у таких образах. Зокрема було дещо модифіковано і пристосовано до образу персонажа, або метаобразу (образу іншого гатунку, ніж словесний), класифікацію словесних поетичних образів вітчизняної дослідниці Л.І. Белехової. Робота істотно розширює лінгвопоетологічне і лінгвокультурологічне розуміння понять

етнонарратив (термін Х. Хансена) та етнонарратив для дітей (А. Цапів). В дисертації *вперше* з'ясовано етноспецифіку художнього часопростору дитячої казки і короткого оповідання шляхом аналізу мовностилістичних засобів і оповідних прийомів його побудови. Таким чином, наукова праця О.В. Ставенко робить істотний внесок у вивчення художніх наративів для дітей, поглиблюючи розуміння ролі культурного і наративного контекстів у створенні таких оповідей та розширюючи методологічні рамки їх дослідження.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Детальна і компетентна обґрунтованість теоретико-методологічних засад вивчення поетико-наратологічних і лінгвокультурологічних особливостей австралійських етнооповідей для дітей забезпечена залученням у роботі стрижневих положень *сучасної наратології* (І.А. Бехта, Н.П. Ізотова, Ж. Женетт, О. Папуша, А.О. Цапів, J. Alber, M. Fludernik, A. Gibbons, D. Herman, M. Toolan, W. Schmid), *лінгвостилістики* в її традиційному (О.М. Мороховський, В.А. Кухаренко) та новітньому (О.А. Бабелюк, Л.І. Белехова, Т.Ю. Горчак, І.А. Редька) тлумаченнях, *лінгвокультурології* (А. Вежбицька, І. Голубовська, В. Кононенко, Л.І. Мацько, Н. Слухай), *жанрології* (Т.В. Бовсунівська, В.А. Єфіменко, Н. Копистянська, Л.М. Овдійчук), *лінгвоконцептології* (Г. Лещенко, А. Приходько, О. Селіванова), *вікової психології* (Л. С. Виготський, Г.С. Костюк, Ж. Піаже, Б. Інхельдер), праць з дослідження *різножанрової літератури для дітей* (M. Meek, M. Nikolajeva, P. Nodelman, E. O'Sullivan, H.-J. Uther, J. Zipes), зокрема й австралійської (А.О. Цапів, C. Bradford, A. Floyd, K. Goodwin, I. Pen, J. Stephens).

Достовірність отриманих наукових висновків дисертаційної праці О.В. Ставенко досягається використанням достатнього за обсягом ілюстративного матеріалу дослідження (2 148 умовних сторінок).

Відбір етнонаративів для поетико-наратологічного і лінгвокультурологічного дослідження здійснено дисертанткою з огляду на три важливі моменти: 1) фактор адресата (наративи для дітей віком від 2-х до 12-ти років); 2) часовий чинник (від зародження австралійської літератури для дітей до початку XXI століття); 3) висока популярність серед читацької аудиторії.

5. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих наукових працях.

Основні положення дисертації висвітлено у 14 одноосібних наукових публікаціях та 1 публікації у співавторстві. Із загальної кількості, 9 статей були опубліковані у фахових виданнях України, 1 стаття в закордонному періодичному виданні. Апробацію матеріалів дисертаційної праці було здійснено на засіданнях кафедри англійської філології та методики її викладання і (з 1 вересня 2021 р.) кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету та на 11 конференціях, з яких 5 міжнародних і 6 всеукраїнських.

6. Науково-практична значущість результатів дисертації.

Робота відзначається високою науково-практичною значущістю, оскільки отримані дисертанткою результати поглиблюють теоретичні надбання лінгвонаратології, лінгвостилістики та лінгвокультурології. Обраний у дисертації наратологічно-культурологічний підхід до аналізу оповідного тексту відкриває нові ракурси дослідження сучасного наративу. Запроваджена модель історичного розвитку художніх текстів для дітей Австралії вдосконалює знання про літературу для дітей в її етнокультурологічному аспекті. Запропонована у дисертації таксономія австралійських художніх етнонаративів для дітей істотно розширює уявлення про природу й евристичні можливості художньої оповіді. Розроблена типологія образів етноперсонажів

в контексті лінгвокогнітивної теорії словесного образу вдосконалює знання про персонажа як учасника художньої комунікації.

Практичне значення дисертації О.В. Ставено вбачається у можливості використання її положень і висновків у курсах стилістики англійської мови, інтерпретації тексту, курсах за вибором з лінгвопоетики, наратології, зарубіжної літератури, під час написання наукових праць, присвячених лінгвокультурологічному підходу до вивчення художніх текстів.

7. Академічна доброчесність. Текст дисертаційного дослідження та отримані результати не мають ознак порушення академічної доброчесності. Всі запозичення становлять правомірні цитати із відповідними посиланнями.

8. Недоліки та зауваження. Акцентуючи беззаперечну актуальність обраної теми, новизну й обґрунтованість отриманих дисертанткою висновків, дозвольте висловити деякі міркування:

8.1 Відомо, що суть сюжетотворення полягає у використанні подій (дискретних одиниць сюжету), наділених певним визначеним смислом і впорядкованістю (часовою, причинно-наслідковою або іншою) (Y. Lotman). В авторському художньому переосмисленні ланцюг подій маніфестується системою епізодів – відрізками оповіді, що характеризуються потрійною єдністю: 1) місця, 2) дії, 3) складу дійових осіб (див. Н. Ізотова). У представленому дослідженні Ви вводите в обіг поняття «нарративний епізод» (с. 86), визначаючи нарративні епізоди як «автосемантичні елементи історії, у яких ідеться про окрему локально й темпорально фіксовану подію з життя персонажа, що розташовані в певній послідовності (с. 86). Далі Ви розвиваєте цю думку, зазначаючи, що епізоди «відповідають базовим елементам композиційної будови художніх текстів: експозиції, зав'язці, розвиткові дії, кульмінації, розв'язці, що своєю чергою містять низку компонентів – мотивів, дотичних до функцій дійових осіб» (с. 86). В чому, на Вашу думку, виявляється специфіка терміну «нарративний епізод» у порівнянні з традиційним тлумаченням «епізоду» у сюжетології? За якими критеріями Ви

визначає наративні епізоди як одиниці художньої етнооповіді, що вибудовуються навколо певної події(й)?

8.2 З тексту дисертації мені не зовсім зрозуміло, як взаємодіють між собою два ключових термінопоняття лінгвокультурології, що використовуються для опису різноманітних виявів культури народу, відображених і закріплених у його мові та мовленні. Йдеться про термін «лінгвокультурема» як комплексну міжрівневу одиницю вербалізації смислу (у межах Вашого дослідження етнокультурного смислу), що інтегрує в собі власне мовне і безпосередньо пов'язане з ним позамовне знання, а також термін «лінгвокультурний концепт». Так, на стор. 100 Вашої роботи Ви зазначаєте, що «лінгвокультурема *bush* і комплекс вербальних засобів, що її виражають, в АХЕД постають етнокультурно маркованими мовними одиницями й лінгвостилістичними засобами, що реалізують етноконцепт *BUSH*, відмічений національною та етнокультурною специфікою». А на стор. 104 ви пояснюєте, що «В основі лінгвокультурем можуть знаходитись також певні лінгвокультурні та етнолінгвокультурні концепти як конгломерати усіх знань про певний аспект дійсності, виражені в мові». Поясніть, будь ласка, взаємозв'язок між цими поняттями в контексті дослідження етнокультурного смислотворення в австралійських художніх етнонаративах для дітей з позицій лінгвокультурології.

8.3 Мені дуже імponує те, що під час реконструкції кумулятивних і локальних образів етноперсонажів поряд з вербальним компонентом Ви залучаєте також візуальний, надаючи у такий спосіб сконструйованим образам семіотико-наративної цілісності і панорамності. Для цього у роботі залучено поняття візуальної салієнтності, або візуального висунення (анг. *visual foregrounding*), що власне базується на когнітивній теорії розподілу уваги в тексті й мові (Л. Талмі). Прокоментуйте, будь ласка, критерії, якими ви користуєтесь при визначенні візуальної салієнтності в досліджуваних оповідях.

8.4 Одним із виокремлених автором оповідних прийомів, що об'єктивують в проаналізованих австралійських етнонаративах для дітей етнокультурологічні знання, є стереотипізація. Скажіть, будь ласка, процес стереотипізації етнокультурних смислів простежується лише на рівні персонажів досліджуваних казок і коротких оповідань, чи стереотипізація охоплює й інші елементи етнооповідей, зокрема часопростір, наратор, фокалізатор тощо?

9. **Загальний висновок щодо дисертації.** Дисертаційна робота Ставенко Олени Вікторівни на тему «Австралійські художні етнонаративи для дітей: лінгвокультурний аспект», на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія (галузь знань 03 – Гуманітарні науки) є самостійною завершеною науково-дослідницькою роботою. Дисертація за актуальністю, об'ємом та рівнем проведених досліджень, науковою новизною і практичною значущістю відповідає вимогам, п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи, Ставенко Олена Вікторівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 035 – Філологія.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри англійської філології

і філософії мови Київського

національного лінгвістичного університету

Власноручний підпис

Наталя ІЗОТОВА

завірюю: ст. інспектор ВК

Савоушка О.П. О.Савоушка